

Hét év a Könyvtári Intézetben

BÁNKESZI Katalin

2007 februárjától az Országos Széchényi Könyvtárban (OSZK) dolgoztam, ahol már korábban is töltöttem pár évet. A nemzeti könyvtárban 2010–2011 a változásokról szólt: egy főigazgatói vezetéváltást követő átszervezés után 2011 júliusától a Könyvtári Intézetbe (KI) helyeztek át. Mivel akkoriban az országos hatókörű programokkal dolgoztam, ezért ez logikus lépés volt. Korábban más területen kaptam feladatokat, elsősorban digitalizálással és tartalomszolgáltatással foglalkoztam, de mellette az országos könyvtári fejlesztési programokkal kapcsolatos tervezési és szervezési munkákban vettem részt, szoros kapcsolatban a kulturális minisztérium Könyvtári Főosztályával.

A MOKKA (Magyar Országos Közös Katalógus) fejlesztésére irányuló program egyik szakmai vezetőjeként kapcsolatba kerültem a könyvtárak többségével, de a KI munkatársaival akkor még nem volt közvetlen munkakapcsolatom. Annál jobban meglepett, amikor felmerült a lehetősége, hogy *Bartos Éva* igazgatónő nyugdíjba vonulását követően esetleg én is szóba jöhetek a vezetői poszt betöltésére. (Akkor már több éves vezetői gyakorlattal rendelkeztem, részben a Neumann-házban, részben az OSZK-ban

töltöttem be igazgatói posztot.) Miután napi szinten nem ismertem az Intézetben folyó munkát, ezért kicsit hezitáltam. A kollégák viszont olyan mértékű nyitottsággal és bizalommal fogadtak, hogy indultam az igazgatói pályázaton. Januártól kaptam meg a kinevezésemet öt évre. A döntésemet nem bántam meg, kitűnő csapatba kerültem.

Nagy tervekkel indultam, bízva a kollégák szakértelmében és segítségében, de azt látni kellett, hogy már akkor sem volt rózsás a helyzetünk. A KI-ban dolgozók létszáma az előző 1–2 évben jelentősen lecsökkent, többen nyugdíjba mentek a tapasztalt munkatársak közül. Kísérletet tettünk a pótlásukra, de sikertelenül, sőt, épp az ellenkezője történt. A kötelező létszámleépítés ránk is vonatkozott, és további kollégáktól kellett megválnunk. Ez a helyzet mind emberileg, mind szakmailag nagyon érzékenyen érintette az intézetet, és közvetlenül a kollégákat is. Csak az itt maradó munkatársak szaktudása és helytállása révén tudtunk talpon maradni. Így is akadt olyan terület, amelynek már nem volt gazdája, mint például az olvasáskutatás. Értelemszerűen feleakkora létszámmal nem tudtuk ugyanazt a munkamennyiséget elvégezni, mint korábban. A közvetlenül a miniszté-

riumtól kapott (sokszor ad hoc) feladatok nem csökkentek, teljesítésük komoly erőfeszítést kívánt, és jelentős kapacitást kötött le. Ez a „háttérintézményi” működés elsősorban *Ládi László*t és a Kutatás-fejlesztési osztály munkatársait érintette, de időnként a többi kollégának is adott feladatot. Mindezek ellenére mindent megtettünk, hogy az alapfeladatokat maradéktalanul tudjuk teljesíteni, és a hiányzó kapacitást a kollégák többletmunka-vállalásával próbáltuk pótolni. A nyugdíjba ment munkatársak egy része akkor is és azóta is visszajár segíteni. Részben az oktatásban számíthatunk rájuk, de más területeken is bedolgoznak, több esetben önkéntesként.

Operatív programok

A 2010-es évek elején még javában folytak a TIOP/TÁMOP pályázatok, és maga az Intézet is indult támogatás elnyeréséért, de ezen felül a könyvtáraknak is igyekeztünk a lehető legtöbb segítséget megadni a pályázatok megírásához, majd teljesítéséhez. Ez meglehetősen nehéz feladatnak bizonyult, mivel ilyen hosszú időre előre tervezni ritkán volt lehetőség, és ilyen nagy összegű támogatás sem volt korábban a könyvtárak fejlesztésére. A legtöbb intézménynél nem volt kellő gyakorlat a hosszú távú, nagyobb összegű tervek készítésében és az uniós pályázati írásban, valamint hiányzott a megfelelő tapasztalat a közbeszerzések lebonyolításánál és a nagyon szigorú adminisztrációs kötelezettségek teljesítésénél is. (Az elszámolási gondokat már nem is említve...) Felsorolni is nehéz lenne, hogy milyen – főleg külső okokból adódó – nehézségek sora nehezítette a teljesítést is. Ennek ellenére úgy gondolom, hogy jelentős eredmények születtek, amelyeknek a fenntartását is vállalniuk kellett a nyertes könyvtáraknak. Az Intézet – az uniós pályázati forrásokra támaszkodva – országos olvasásnépszerűsítő kampányt szervezett *Családi Olvasás Éve* címmel, és az olvasási szokások országos felmérésével foglalkozott. Utóbbi esetben lehetőség volt a friss adatok összevetésére a korábbi kutatási eredményekkel, és a tendenciák alakulásának elemzésével a jövő feladataira nézve hasznos következtetéseket lehetett levonni. Azóta újabb lehetőség adódott az adatgyűjtésre: a 2017–2020 között megvalósult országos hatókörű, *Az én könyvtáram* című projekt keretében továbbfejlesztett formában, de a régebbi felmérés adatait is figyelembe véve ismét végezhető volt vizsgálat az olvasási szokások változásáról. Ennek azért is van jelentősége, mert időközben megjelentek az elektronikus könyvek és

tananyagok, hangsúlyosabbá vált a médiafogyasztás, ami nem hagyta érintetlenül az olvasással, az információszerzéssel kapcsolatos társadalmi szokásokat. A technikai fejlődés a könyvtárak feladataira és kapcsolatrendszerére is jelentős hatást gyakorol, amit nem lehet figyelmen kívül hagyni, amikor könyvtárfejlesztésről, a szakmai feladatok átrendeződéséről, a könyvtárosok továbbképzéséről gondolkodunk. A megismételt kutatások idősoros adatai rávilágítanak arra, hogy mennyire ismertek és használatosak jelenlegi szolgáltatásaink, milyen téren szükséges változtatni, illetve a könyvtárak hogyan tudják legjobban szolgálni a társadalmi igényeket a tanulás és a művelődés terén.

A határon túli könyvtáros kollégák magyar nyelvű szakmai továbbképzése

Bartos Éva mint igazgató és *Hangodi Ágnes*, az Oktatási és Humán erőforrás-fejlesztési osztály vezetője sokat tettek azért, hogy továbbképzési kínálatunk megfeleljen a mindenkorai igényeknek, sőt, lehetőséget teremtettek arra is, hogy a határon túli magyar gyűjtemények könyvtárosai anyanyelvükön tanulhassanak korszerű szakmai ismereteket. Több határon túli könyvtárban jött létre bázis-képzőhely, ahol magas színvonalú továbbképzésre nyílt lehetőség. Sajnos, később ez a program nem minden évben kapta meg a szükséges támogatást, de kisebb-nagyobb kihagyás után sikerült újraindítani a továbbképzéseket az ott dolgozó könyvtáros kollégáknak.

Elektronikus tananyagok

A hazai könyvtárosok továbbképzése is sikerrel zajlott. A TAMOP pályázatoknak köszönhetően több forrás jutott a könyvtári szakemberek szakmai továbbképzésére, így volt olyan év, amikor csak nagy erőfeszítések árán tudtuk kielégíteni a megnövekedett oktatási igényeket. Sorban indultak a tanfolyamok, és újakat is akkreditáltattunk. A növekvő igényekre tekintettel olyan továbbképzést is kialakítottunk, amelynek egy része távoktatásban zajlik, és így alacsonyabb költséggel és kevesebb munkahelyi távolléttel jár a résztvevőknek. Az e-learning tananyagokat és általában a távoktatást szeretnénk több témakörre kiterjeszteni, mivel tapasztalataink szerint jelentős igény mutatkozik a gyors és hatékony tanulási/oktatási formák iránt. Hosszabb távon, az *Országos Könyvtári Rendszer Projekt* keretében építve, létrehozunk egy olyan távoktatási keretrendszert, amely-

ben minden tanfolyamunkról tájékozódni lehet, és elérhetővé tesszük benne mind a jelenlélet igénylő tanfolyamok háttéranyagát, mind az akár szabadon elérhető e-tananyagokat.*

Világtalálkozó

Abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy vezetői időszakom alatt sikerült forrásokat szerezni arra, hogy az Országos Széchényi Könyvtár és az Országgyűlési Könyvtár összefogásával sok év elteltével végre ismét megrendezhessük a *Magyar Könyvtárosok VII. Világtalálkozóját*, amelyre Európa több országából, sőt Amerikából is érkeztek vendégek. 1980-tól kezdve hat alkalommal került sor a *Világtalálkozó* megrendezésére. 2008-ban anyagi okokból hiúsult meg, de 2012-ben ismét forrásokért folyamodtunk, hogy otthont adhassunk a rendezvénynek, amelynek a szervezését az OSZK részéről a Könyvtári Intézet vállalta.

A 2012-es időpontnak külön aktualitást adott volna a magyar nemzeti értékekről, a magyar nemzeti kincsekről és a hungarikumokról készülő új törvény várható megjelenése; továbbá a két meghatározó fontosságú, a rendezvényben érintett intézmény fennállásának évfordulója: az Országos Széchényi Könyvtár 210, az Országház 110 éves fennállását ünnepelhette abban az évben. Végül hosszas egyeztetések után 2013 májusára elhárultak az akadályok, és sor kerülhetett a rendezvényre.

HATÁRTALAN EGYÜTTMŰKÖDÉS –
STRATÉGIA, INTEGRÁCIÓ,
MEGÚJULÁS

1. ábra

A Magyar Könyvtárosok VII. Világtalálkozójának logója és mottója

A találkozó célkitűzését így fogalmaztuk meg:

„A Magyar Könyvtárosok VII. Világtalálkozója – felelős szakmai műhelyként – tekintse át az együttműködés kulcsterületeit és eddigi tapasztalatait, ezekre építve dolgozzon ki és fogadjon el a 2014–2020 közötti időszakra egy olyan szakmai koncepciót, mely

kijelöli a további együttműködés vállalható tartalmát, szintjeit, kereteit és formáit, egységbe foglalva a Kárpát-medencei és a nyugati szórvány lehetőségeit a közös szellemi örökség megőrzése és szétszórásáért érdekében.”

A világ 12 országából 62 külföldön élő magyar kollektív jelentkezett a konferenciára. A magyar résztvevőkkel együtt mintegy 120–150 fő vett részt az előadásokon. A konferencia témaköréhez kapcsolódó írásokból Mezey Miklós főszerkesztő vezetésével speciális *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* számot szerkesztettünk, amelyet a résztvevők megkaptak. A rendezvény azzal zárult, hogy közösen stratégiai ajánlásokat fogalmaztunk meg a jövőbeni könyvtári fejlesztésekhez.

Stratégiai tervezés

Ha már stratégiáról is szó esett... Az előző könyvtári stratégia 2012-ig határozta meg az irányokat. Ideje volt új terveket kovácsolni, amire történt is kísérlet. A minisztérium felkért szakembereket, többek között a Könyvtári Intézetből is, hogy vegyenek részt a 2013-tól induló stratégiai időszak előkészítésében, tervezésében. Számos javaslat és projektötlet született, több verzió készült a leendő stratégiához, de végül nem került a nyilvánosság elé, csak az egyik könyvtáros vándorgyűlés plenáris ülésén emeltek ki belőle néhány fő gondolatot. A stratégiai irányok határozott kijelölése azóta is hiányzik.

E-könyvek és kiadók

Volt még egy érdekessége ennek az időszaknak. Felfeledt az ellentét a kiadók és a könyvtárak között, pontosabban a kiadók tiltakoztak például a könyvtári digitalizálás ellen, mondván, hogy zavarja üzleti érdekeiket. Bár ezzel sosem értettem egyet, azt magam is tapasztaltam, hogy nehéz egy asztalhoz ültetni a feleket, és megegyezést összehozni. Az e-könyvek megjelenése és a kiadók „digitalizálódása” érdekes fejleményt hozott. Egyre több kiadó egyszerre jelentette meg a könyveit hagyományos formában és e-könyv változatban. Nagyon nehezen alakult az

* Bánkeszi Katalin elvülhetetlen érdemeket szerzett az OSZK OKR-projekt e-learning alprojektjének kialakításában, fáradhatatlanul vett részt a portál és a szolgáltatások tervezésben, műszaki specifikációjuk összeállításában egészen napjainkig – ezért szól a bekezdés egy része jelen időben. Mindig szem előtt tartotta, hogy az alprojekt közvetlenül érinti az Intézet képzési tevékenységét: megvalósulása esetén az új portál szolgáltatásai alapjaiban újíthatják meg és automatizálhatják az oktatás-szervezési folyamatot, segítségével elektronikus tananyagok készíthetők és tárolhatók a felületen, lehetőség nyílik blended és e-learning képzések elvégzésére. (A szerk.)

e-könyvek piaca, és mint a kiadók vezetői elmondták, a kedvezőtlen ÁFA-megállapítás tovább rontott a helyzeten. (Az elektronikus könyveket a szolgáltatás kategóriába sorolták, és így – ellentétben a nyomtatott könyvekkel – 5%-os helyett 25%-os ÁFÁ-val lehetett ezeket forgalmazni.) Már pontosan nem is tudom felidézni, hol is kezdődött, de a lényeg, hogy az e-könyves kiadók összefogtak, hogy együtt képviseljék érdekeiket. Alakítottak egy önkéntes egyesülést, amelynek tagjai havonta, kéthavonta az OSZK-ban találkoztak. Ennek két oka is volt: az egyik, hogy eleve kapcsolatban voltak az OSZK-val a köteleespéldányok miatt, másrészt hajlandónak mutatkoztak a könyvtárakkal való együttműködésen közösen gondolkodni. Elfogadták a tényt, hogy a köteles-rendelet az e-könyvekre is vonatkozik, és szorgalmasan adták be az új megjelenésű e-kiadványaikat. Nem állítom, hogy az OSZK teljes egészében fel volt készülve a könyvek elektronikus verzióinak fogadására, de mégis pozitív példaként értékeltük, hogy az egyesülés tagjai vita nélkül tettek eleget kötelezettségüknek. Nem minden kiadó sorakozott fel mögöttük... Néhányan azt is vitatták, hogy az elektronikus könyvekből egyáltalán be kell-e szolgáltatni a köteleespéldányt. Az egyesülés néhány évig működött, de aztán elhalt a kezdeti lelkesedés. Eközben a Könyvtártudományi Szakkönyvtár közreműködésével kiadtunk egy e-könyvet a digitális kiadásokkal kapcsolatos bibliográfiával, és létrejött egy „e-könyves infotár” névre hallgató, interneten elérhető szolgáltatás, (<http://ki2.oszk.hu/ekonyvek/>) amely az e-könyvek világáról igyekezett tájékoztatni a könyvtárakat, könyvtárosokat.

2. ábra

Az E-könyves Infotár kezdő oldala

Mintegy négy évig működött a honlap, de az Egyesülés lassú elhalásával együtt ennek a frissítése is leállt.

A magyar könyvtárak adatbázisa

Régi tervünk volt, hogy össze akartuk vonni a könyvtárak különféle megközelítésben gyűjtött adatait (Minerva, statisztika, nyilvános könyvtárak jegyzéke) egy adatbázisba. Eléggé elhúzódott ez a fejlesztés, tekintve, hogy sok probléma adódott az adatokkal, de

főleg a könyvtárak egységes azonosításával. (Szabad kapacitással rendelkező informatikus kollégánk sem mindig volt). Sok könyvtár neve több változatban is használatos, sőt többször változtak az elnevezések, az összevonásokról már nem is beszélve. Ráadásul a számszerű azonosítók is különböztek az egyes adatbázisokban. Ennek történelmi oka van, ahogy mondani szokták, de ez nem könnyen áthidalható probléma. Még az Országos Dokumentum-ellátási Rendszerben (ODR) alkalmazott betű-szám kombináció bizonyult a legelterjedtebben használt egyedi azonosítónak. Végül a rendszert teljesen újragondolva alakult ki a Magyarországi Könyvtárak Adatbázisa, (<https://www.ki.oszk.hu/informacioszolgalattas/magyarorszagikonyvtarak-adatbazisa>) amelynek a keresője már egészen más szemlélettel készült, és több szempont alapján megtalálhatók benne a hazai könyvtárak adatai. Időközben az Intézet honlapját is újraterveztük, ezért a jelenlegi keresőoldal is a honlap stílusához igazodó arculatot kapott.

3. ábra

A Magyarországi Könyvtárak Adatbázisa kezdőoldala

Könyvtári, közművelődési és múzeumi fejlesztések

A minisztérium szándéka szerint az elmúlt években közös projektek zajlottak a társterületekkel, így részt vettünk az *Építő közösségek* programban, amelyben a közművelődési szakemberekkel dolgoztunk közösen a továbbképzési és módszertani anyagok készítésén. Még az igazgatói időszakom alatt kezdődtek meg az egyeztetések a *Cselekvő közösségek - aktív közösségi szerepvállalás*, majd a *Múzeumi és Könyvtári fejlesztések mindenkinek* elnevezésű projektekben való részvételünkről, de a megvalósításban már kevésbé vehettem részt. *Fehér Miklós* volt a *Cselekvő közs-*

ségek programban a könyvtári terület projektvezetője, és ő lett az utódom az igazgatói székben, így kiterjesztett felelősségkörrrel foglalkozhatott a pályázattal. A programhoz több munkatársat is felvettünk, mivel saját erőforrásainkkal nem tudtuk volna teljesíteni a ránk eső feladatokat. A projekten dolgozó kollégák és a kicsit korábban érkezett fiatal munkatársaink új szint és dinamikát hoztak az Intézetbe. Néhány munkatársunk időközben nyugdíjba ment, köztük két osztályvezető és jómagam is, így igencsak szükségünk volt a megújulásra. Örvedetes, hogy a fiatalok is

teljes erőbedobással, lelkesen vesznek részt az Intézet munkájában, és sok jó ötlettel, javaslattal állnak elő. Jóleső érzéssel emlékszem vissza a Könyvtári Intézetben eltöltött közel hét évre. Nyugodt szívvel támaszkodhattam az osztályvezetők és a munkatársak szakértelmére, és magam is sokat tanultam a kollégáktól. Köszönettel tartozom a bizalomért és azért az önzetlen támogatásért, amit a váratlanul jött betegségem idején kaptam.

***

Minőség és Innováció 2020 – az EOQ MNB Egyesület pályázata

Az EOQ MNB Egyesület idén is meghirdette innovációs pályázatát Minőség-Innováció 2020 címmel. A pályázat célja „a termékek és szolgáltatások vevőorientált minőség-fejlesztését szolgáló innovációs eredmények hazai és nemzetközi elismertetése által a hazai versenyképesség növelése”.

A kiírás szabta feltételek a hazai könyvtárak számára is teljesíthetők, hiszen nem csak vállalatok, hanem a közszférában működő, és nonprofit szervezetek is nyújthatnak be pályázatot.

Ebben az évben a pályázat kiemelt témája a minőségorientált, illetve a társadalmi felelősségvállalásra irányuló innováció, ami lehet:

- magasabb minőségi színvonalú vagy környezetbarát termék;
- a minőségfejlesztést vagy környezetvédelmet elősegítő technológiai megoldás, illetve gyártási folyamat;
- magasabb minőségi színvonalú vagy környezetbarát szolgáltatás, illetve közszolgáltatás;
- minőségorientált ipari formatervezés vagy új, magasabb minőségi színvonalú márka;
- a minőségfejlesztést elősegítő oktatási program, üzleti koncepció vagy menedzsmentmodell.

Az Egyesület oldalán (www.eoq.hu) elérhető a magyar nyelvű pályázati űrlap, amit a pályázóknak ki kell tölteniük. Maximum 3 oldal terjedelmű lehet, amihez legfeljebb 5 oldalnyi szabadon választott mellékletet lehet csatolni.

A pályázatok beadási határideje: 2020. szeptember 15.

Nevezési díj a közszférában működő szervezetek számára: 100 000 Ft+ÁFA.

A könyvtárak számára példaértékű lehet, hogy az EOQ MNB Egyesület 2018-as pályázatán a Gödöllői Városi Könyvtár és Innovációs Központ „közszféra és nonprofit szervezetek” kategóriában nemzeti minőség díjat nyert.

A pályázni kívánó könyvtárak számára a Könyvtári Intézet szakmai segítséget nyújt a pályázati folyamatban.

A pályázat teljes szövege a <https://eoq.hu/egyeb/minoseg-innovacio-2020/> oldalon érhető el.